

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

MODERN APPROACHES TO THE ASSESSMENT OF THE FINANCIAL STABILITY OF THE ENTERPRISE

У даній статті досліджено сучасні методичні підходи до оцінки рівня фінансової стійкості підприємства. Визначено місце аналізу рівня фінансової стійкості, як складової комплексного дослідження фінансового стану підприємства. Розглянуто основні підходи до аналізу рівня фінансової стійкості підприємства. Визначено, що агрегатний підхід до оцінки фінансової стійкості підприємства передбачає аналіз абсолютних показників фінансової стійкості. Досліджено коефіцієнтний підхід до оцінки фінансової стійкості, який передбачає аналіз відносних показників фінансової стійкості та їх порівняння з рекомендованими (нормативними) значеннями фінансової стійкості. Досліджено основи використання бального підходу до оцінки рівня фінансової стійкості, який реалізується на основі сформованої бальної оцінки. В межах використання інтегрального підходу до оцінки фінансової стійкості підприємства, визначено особливості формування та використання інтегрального показника. Розглянуто особливості використання бального та матричного підходів до оцінки фінансової стійкості підприємства.

Ключові слова: фінансова стійкість, аналіз, методичний підхід, показник.

This article examines modern methodical approaches to assessing the level of financial stability of an enterprise. The location of the analysis of the level of financial stability as a component of a comprehensive study of the financial state of the enterprise is determined. The main approaches to the analysis of the level of financial stability of the enterprise are considered. It was determined that the aggregate approach to the assessment of the financial stability of the enterprise involves the analysis of absolute indicators of financial stability. The absolute indicators of financial stability are considered, which characterize the degree of supply of reserves and expenses by the sources of their formation. Four types of financial stability of the enterprise are characterized. The coefficient approach to the assessment of financial stability was studied, which involves the analysis of relative indicators of financial stability and their comparison with the recommended (normative) values of financial stability. The main indicators of financial stability within the limits of the coefficient approach are considered. The marginal approach was analyzed, which allows to estimate the margin of financial stability, which provides a certain level of protection of the main activity of the enterprise at the moment. Indicators within the margin approach were considered: marginal income, profitability threshold, safety zone, as well as indicators of operational, financial and operational-financial leverage. The basics of using a point-based approach to assessing the level of financial stability, which is implemented on the basis of a formed point-based assessment, have been studied. Within the framework of the use of an integral approach to the assessment of the financial stability of the enterprise, the peculiarities of the formation and use of the integral indicator are determined. Peculiarities of using point and matrix approaches to assessing the financial stability of the enterprise are considered. It was determined that the matrix approach to assessing the financial stability of the enterprise is one of its most effective tools. It is based on a matrix model that reflects the results of all the financial work of the enterprise, gives a qualitative description of the efficiency of activities and helps to understand at what cost they were achieved. Peculiarities of forming the matrix balance and the balance of differences are considered. It is emphasized that the matrix balance at the end and the beginning of the year has a static character (on a certain date), and the matrix balance of differences characterizes changes, therefore it has a dynamic character.

Key words: financial stability, analysis, methodical approach, indicator.

УДК 338.45.4

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.86-24>

Ткаченко Є.Ю.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри інформаційної економіки,
підприємництва та фінансів,
Запорізький національний університет

Зінченко В.В.

здобувач PhD,
Запорізький національний університет

Tkachenko Yelyzaveta

Zaporizhzhia National University

Zinchenko Viktor

Zaporizhzhia National University

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання діяльність кожного підприємства супроводжується впливом різноманітних чинників зовнішнього середовища. Дія цих чинників може створити суттєві загрози, та негативно вплинути на результати діяльності підприємства. Тому, кожний суб'єкт господарювання повинен, не тільки здійснювати моніторинг дії різноманітних викликів з боку зовнішнього середовища, а й бути готовим до внутрішніх змін, які дозволять підприємству пристосуватися та стримати ці загрози. Задовільний фінансовий стан підприємства є одним з основних складових ефективної діяльності підприємства в цих умовах. Підприємству потрібно постійно слідкувати за показниками його фінансового стану та приймати необхідні та своєчасні рішення, у випадку їх погіршення. Саме фінансова стійкість, як складова фінансового стану підприємства, дозволяє характеризувати ефективність управління його

фінансовою діяльністю, та оцінити спроможність протидіяти зовнішнім негативним факторам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми оцінки та управління фінансовою стійкістю підприємства досліджувалися в роботах відомих вітчизняних та закордонних вчених, таких як: Блага О.В., Вакульчик О.М., Гужавіна І.В., Жидяк О.Т., Майборода О.В., Мороз Н.В., Ковальчук Н.О. та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз сучасних методичних підходів до оцінки фінансової стійкості, як запорука ефективного управління фінансовим станом підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Фінансовий стан підприємства характеризується складом та співвідношенням елементів активів, пасивів балансу та фінансових результатів. Це комплексна характеристика, яка відображає загальну ефективність діяльності підприємства.

Для формування уявлення про фінансовий стан підприємства доцільно проводити: горизонтальний та вертикальний аналіз активів підприємства та джерел його формування; аналізувати показники ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності; вивчати особливості формування доходів, витрат та фінансових результатів в процесі операційної фінансової та інвестиційної діяльності [8].

В економічній літературі існують різні підходи до визначення сутності фінансової стійкості, але ми погоджуємося з Ковальчук Н.О., яка вважає, що фінансову стійкість підприємства можна характеризувати, як стан фінансових ресурсів, при якому підприємство має можливість своєчасно та в повному обсязі виконувати всі свої зобов'язання перед різними суб'єктами господарювання за рахунок власних та залучених коштів [5].

Аналіз фінансової стійкості підприємства дозволяє оцінити стан капіталу та визначити можливості його протидії негативним зовнішнім впливам. В сучасній науковій літературі виділяють різні способи оцінки рівня фінансової стійкості підприємства – рис. 1.

Розглянемо особливості використання різних підходів до оцінки фінансової стійкості підприємства.

Агрегатний метод оцінки рівня фінансової стійкості підприємства передбачає аналіз абсолютних показників фінансової стійкості, які дають можливість оцінити ефективність дій підприємства, щодо раціональності управління джерелами формування запасів.

До абсолютних показників фінансової стійкості відносять показники, які характеризують ступінь забезпеченості запасів та витрат джерелами їх формування – рис. 2.

Розрахунок абсолютних показників фінансової стійкості передбачає поступове порівняння з обсягом запасів підприємства власних оборотних коштів (Фв), суми власних оборотних коштів та довгострокових зобов'язань, суми власних оборотних коштів (Фдв), довгострокових зобов'язань та короткострокових кредитів підприємства (Фзк).

Позитивний результат проведеного порівняння дає можливість характеризувати стан фінансової стійкості підприємства:

- абсолютний рівень фінансової стійкості:

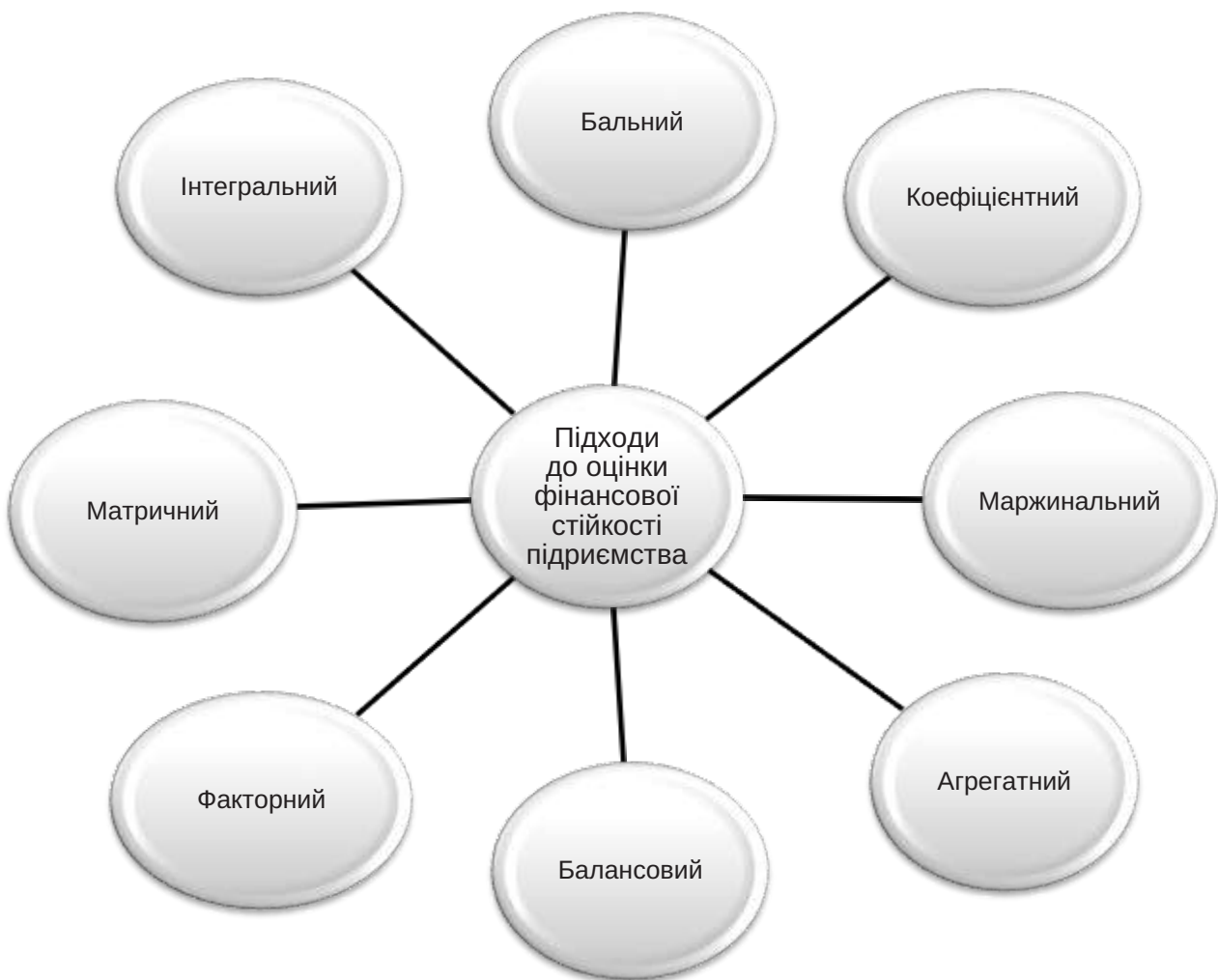

Рис. 1. Сучасні способи визначення рівня фінансової стійкості підприємства

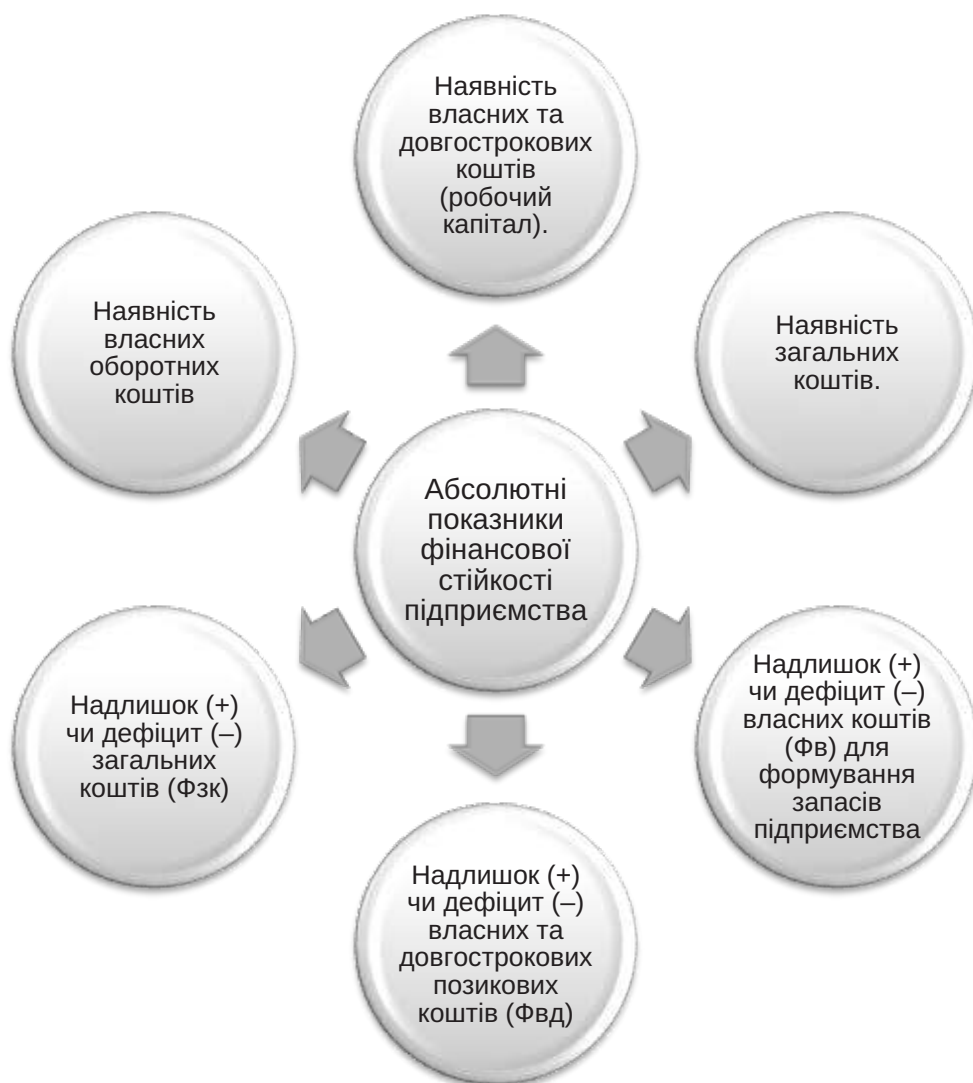

Рис. 2. Основні абсолютні показники для оцінки рівня фінансової стійкості підприємства

$$F_v \geq 0; F_{dv} \geq 0; F_{zk} \geq 0.$$

Власні оборотні кошти підприємства покривають запаси.

При такому співвідношенні, підприємство не залежить від зовнішнього фінансування. Але, наявність таких співвідношень може свідчити не тільки про стійке фінансове становище підприємства, а про те, що керівництво не вміє, не бажає чи не має можливості залучати зовнішні джерела фінансування для здійснення своєї основної діяльності.

– нормальний рівень фінансової стійкості, яка гарантує платоспроможність:

$$F_v < 0; F_{dv} \geq 0; F_{zk} \geq 0.$$

Таке співвідношення характеризує ситуацію, коли власних оборотних коштів не достатньо для формування запасів підприємства. Але з врахуванням довгострокових зобов'язань та короткострокових кредитів банків забезпечується формування запасів.

– нестійкий рівень фінансової стійкості:

$$F_v < 0; F_{dv} < 0; F_{zk} \geq 0.$$

Таке співвідношення характеризує ситуацію, коли власних оборотних коштів та довгострокових зобов'язань не достатньо для формування запасів підприємства. Але загальних джерел формування оборотного капіталу (власний капітал + довгострокові зобов'язання + короткострокові кредити банків) вистачає для їх формування.

Така ситуація свідчить то те, що в діяльності організації є порушення платоспроможності, проте існує можливість відновлення рівноваги внаслідок поповнення джерел власних коштів за рахунок скорочення дебіторської заборгованості, прискорення оборотності запасів.

4. Кризовий фінансовий стан:

$$F_v < 0; F_{dv} < 0; F_{zk} < 0.$$

Таке співвідношення характеризує ситуацію, коли власних оборотних коштів, довгострокових зобов'язань та короткострокових банківських кредитів не достатньо для формування запасів підприємства. Тобто, при цьому спостерігається

повна залежність підприємства від позикових джерел фінансування.

Кризовий фінансовий стан свідчить про високий рівень ймовірності банкрутства підприємства. Підприємство не має можливості розрахуватися зі своїми зобов'язаннями, а це може привести до проблем, як в короткостроковій, так і в довгостроковій перспективах.

Коефіцієнтний підхід до оцінки фінансової стійкості є найбільш відомим та поширеним в практичній діяльності підприємства. Це пояснюється наявністю алгоритмів розрахунку відносних показників, інформаційної бази – фінансової звітності підприємства; критеріїв для інтерпретації показників. Розрахунок таких показників, легко автома-

тизувати, що розширює можливості моніторингу рівня фінансової стійкості.

В економічній літературі відображена велика кількість показників, які використовуються для оцінки фінансової стійкості підприємства. Підприємство само обирає ті показники, які для нього є актуальними. На рис. 3 наведено основні показники фінансової стійкості підприємства.

Маржинальний підхід до оцінки фінансової стійкості: розрахунок показника маржинального доходу та визначення запасу фінансової стійкості.

Маржинальний підхід дозволяє оцінити запас фінансової стійкості, який характеризує рівень захищеності основної діяльності підприємства на даний момент. Запас фінансової стійкості харак-

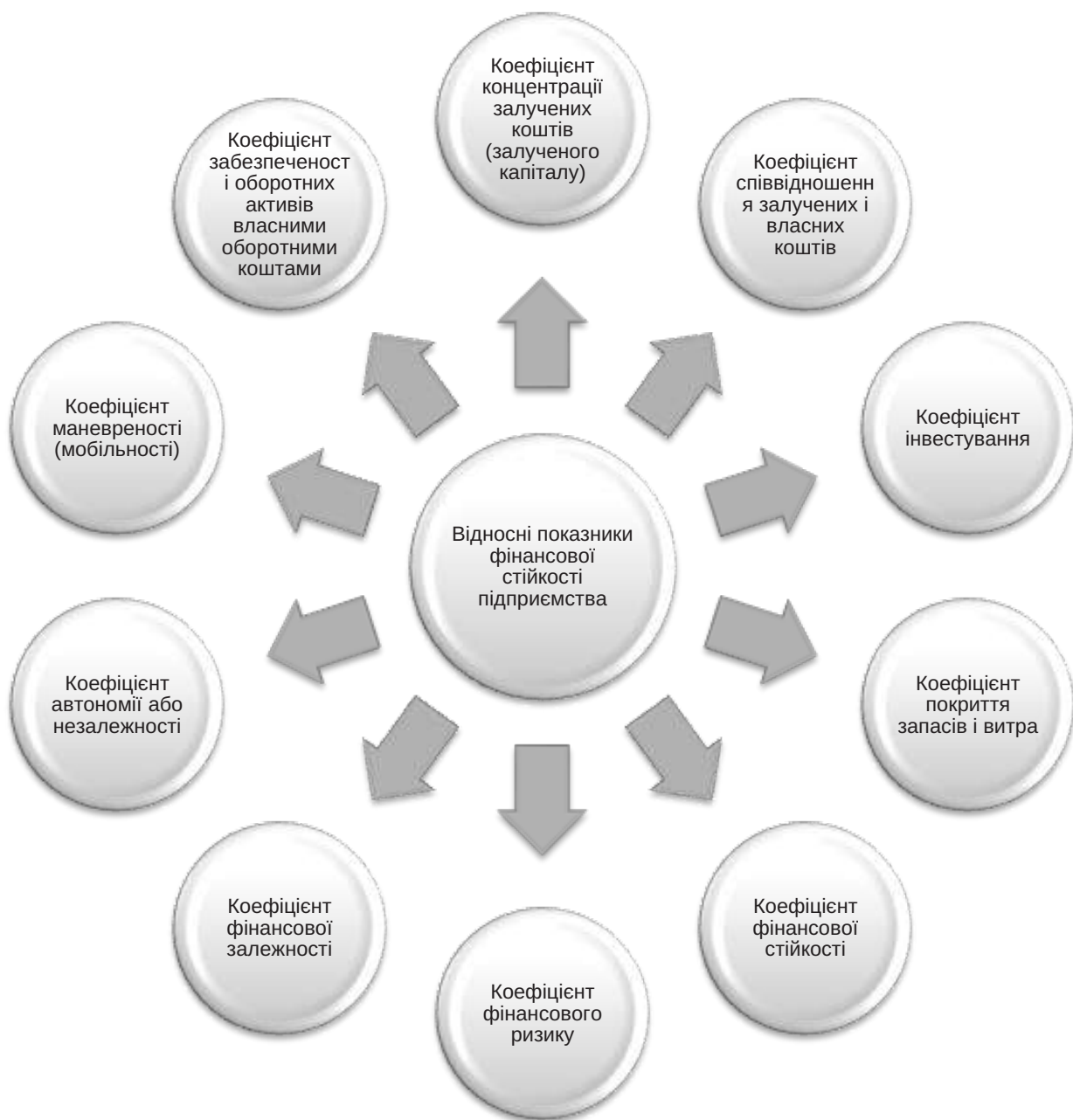

Рис. 3. Основні відносні показники для оцінки рівня фінансової стійкості підприємства

теризує маржинальний дохід, поріг рентабельності, зону безпеки, а також показники операційного, фінансового та операційно-фінансового левериджу [3].

Бальний підхід до оцінки рівня фінансової стійкості здійснюється на основі сформованої бальної оцінки.

Бальний метод оцінки фінансової стійкості ґрунтується на визначенні фактичних значень певного набору відносних показників та наявності шкали оцінювання в балах інтервальних значень даних показників. Залежно від величини фактичного значення показника фінансової стійкості йому присвоюється певна величина балів на підставі інтервальної шкали і таким чином, додавши бали, можна визначити інтегральне значення показника фінансової стійкості.

Інтегральний підхід до оцінки фінансового стану підприємства базується на основі використання інтегрального показника, який враховує абсолютні значення обраних показників [7].

Для узагальненої характеристики фінансової стійкості, або фінансового стану використовується інтегральний показник, який у загальному вигляді розраховується за формулою:

$$I = \sum_{i=1}^m (w_i * p_i), \quad (1)$$

де: n – кількість фінансових показників, які були обрані для проведення узагальненої оцінки фінансової стійкості;

p_i – стандартизоване значення фінансового показника;

w_i – вага (значимості) фінансового коефіцієнта [1].

Стандартизація вибраних показників здійснюється шляхом ділення фактичних показників на стандартне значення, тобто:

$$p_i = \frac{x_i}{a_i}, \quad (2)$$

де: x_i – фактичне значення фінансового показника;

a_i – стандартне значення фінансового показника [1].

Методика оцінки фінансового стану та фінансової стійкості підприємства та розрахунок інтегральної оцінки передбачає реалізацію декількох етапів, а саме:

- визначення основних напрямів оцінки;
- вибір основних фінансових коефіцієнтів за кожним з аналітичних напрямів;
- розрахунок для кожного з коефіцієнтів нормативного значення;
- визначення вагомості окремих коефіцієнтів;
- формування узагальнюючих показників;
- розробку інтегральної оцінки фінансового стану підприємства [4].

Широке застосування цих моделей обумовлене такими перевагами:

– вони мають невелику кількість значущих показників, що забезпечують точність результатів за низької трудомісткості їх використання;

– моделі забезпечують загальне оцінювання та дають можливість порівнювати різні об'єкти;

– інформація для проведення розрахунків доступна, оскільки відображається в основних формах фінансової звітності;

– існує можливість не тільки оцінити фінансовий стан, але й спрогнозувати ймовірність настання банкрутства, оцінити зони ризику, в яких перебуває підприємство [6].

Факторний підхід до оцінки фінансової стійкості підприємства оснований на проведенні факторної оцінки фінансової стійкості підприємства методами елімінування: ланцюгових підстановок, абсолютних різниць, відносних різниць та іншими методами. Факторний аналіз базується на формуванні ланцюжка показників, на основі якого можна зробити висновок про фінансовий стан та фінансову стійкість підприємства.

Моделі факторного аналізу фінансової стійкості дозволяють поєднати різні показники діяльності, та оцінити їх вплив на фінансову стійкість. Факторні моделі можна використовувати, як для аналізу статичних, так і для динамічних показників. Якщо використати показники на певну дату (наприклад на початок, або на кінець звітного періоду), то буде здійснена оцінка статичних показників, а якщо порівняти показники за різні дати (наприклад на початок та на кінець звітного періоду), то оцінка вже буде мати динамічний характер.

Балансовий підхід до оцінки фінансової стійкості підприємства базується на використанні балансової моделі. Проводиться оцінка ступеню покриття запасів та основних засобів джерелами фінансових ресурсів.

В практиці діяльності вітчизняних підприємств балансовий підхід поєднують матричним підходом, який передбачає оцінку фінансової стійкості на основі складання матричних балансів, розрахунку структури й визначення якості активів балансу та достатності джерел для їх фінансування.

Матричний підхід до оцінки фінансової стійкості підприємства, є одним з найбільш ефективних її інструментів. Він базується на матричній моделі, яка відображає результати усієї фінансової роботи підприємства, дає якісну характеристику ефективності діяльності та допомагає зрозуміти, якою ціною вони були досягнуті. Матрична модель це прямокутна таблиця, яка є простою та наочною формою поєднання різнорідних, але взаємопов'язаних економічних явищ. В основі формування матричної моделі знаходиться баланс підприємства. По горизонталі матриці розташовують статті активу (майно підприємства), а, по вертикалі – статті пасиву (джерела формування майна підприємства).

Розмірність матриці бухгалтерського балансу може відповідати кількості статей за активом та пасивом балансу, але для зручності та концентрації уваги можна обирати скорочену форму балансу (укрупнений баланс). У матриці балансу виділяють чотири квадранти:

- по горизонталі – складові активів: немобільні (необоротні) активи підприємства та мобільні (оборотні) активи підприємства;

- по вертикалі – складові джерел фінансування активів: власні фінансові ресурси (капітал та резерви) та позикові та залучені фінансові ресурси (довгострокові і короткострокові зобов'язання).

Оскільки баланс підприємства характеризує активи та пасиви на певну дату, то для того, щоб отримати інформацію про зміни в їх складі, доцільно скласти наступні аналітичні моделі (матриці):

- матричний баланс початку року;
- матричний баланс на кінець року;
- матричний баланс різниць (динамічний) – змін, які відбулися протягом року;
- баланс грошових надходжень та витрат підприємства.

Матричний баланс на кінець та початок року має статичний характер (на певну дату), а матричний баланс різниць характеризує зміни, тому має динамічний характер.

Баланс грошових надходжень та витрат підприємства дозволяє зв'язати бухгалтерський баланс з фінансовими результатами роботи, наявністю коштів на рахунках, поточними оборотними коштами. Він дозволяє реально оцінити, скільки коштів і якому етапі потрібно підприємству, та дає наочне уявлення про склад, структуру грошових доходів та витрат, які вплинули на зміну грошових залишків на рахунках.

Матричні баланси дозволяють значно розширити інформаційну базу для подальшого фінансового аналізу, особливо для аналізу фінансової стійкості підприємства.

Матричний підхід дозволяє:

- ув'язати статі активу (майна підприємства) та статі пасиву балансу (фінансові джерела майна);
- визначити структуру, якість активів підприємства та оцінити достатність джерел їх фінансування;
- розрахувати різні показники та коефіцієнти, які необхідні для оцінки фінансової стійкості, платоспроможності, використання ресурсів підприємства;
- здійснити об'єктивну оцінку фінансового стану підприємства, визначити причини його зміни за аналізований період;
- оцінити параметри, які свідчать про наближення підприємства до порога неплатоспроможності (банкрутства).

Підприємство в процесі аналізу фінансової стійкості може обирати окремі підходи, або їх ком-

бінацію, в залежності від того: яка мета, задачі та програма дослідження.

Висновки з проведеного дослідження. Підприємство в процесі фінансової діяльності може використовувати окремі методи аналізу фінансової стійкості. Розглянуті методичні підходи акцентують увагу на різних аспектах фінансової стійкості, тому їх поєднання дозволить забезпечити комплексне дослідження фінансової стійкості підприємства. Результати такого аналізу можуть забезпечити керівництво підприємства необхідною інформацією для формування фінансових рішень, спрямованих на покращення фінансового стану та показників діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вакульчик О.М. Інтегральна оцінка фінансового стану суб'єктів господарювання під час отримання статусу уповноваженого економічного оператора. *Вісник АМСУ. Серія: „Економіка“*. 2014. № 1(51). С. 98–105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2014_1_16 (дата звернення: 12.01.2024).
2. Гужавіна І.В. Вдосконалення методики аналізу та визначення фінансового стану підприємства. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер.: Економіка*. 2012. Вип. 20. С. 110–114. URL: <https://ecj.oa.edu.ua/articles/2013/p20/23.pdf> (дата звернення: 12.01.2024).
3. Давидович І.Є. Контролінг: Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 552 с.
4. Жидяк О.Т. Фінансовий стан та вдосконалення контролю за фінансовими показниками аграрного підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. № 11. С. 192–199.
5. Ковальчук Н.О. Фінансова стійкість вітчизняних підприємств як передумова їх стабільного функціонування. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. В. 11. С. 368–371.
6. Майборода О.В. Алгоритм інтегрального оцінювання фінансового стану підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 23. С. 269–273.
7. Мороз Н.В., Блага О.В. Фінансова стійкість промислових підприємств України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал*. Острог: Вид-во НаУОА, березень 2023. № 28(56). С. 96–101.
8. Ткаченко Є.Ю., Фатюха В.В., Яришко О.В. Фінансова стійкість підприємства: сутність та основи управління. *Інфраструктура ринку*. 2021. Випуск 56. С. 129–134. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2021/56_2021/24.pdf (дата звернення: 12.01.2024).

REFERENCES:

1. Vakulchik O.M. (2014) Integralna otsinka finansovoho stanu subiektiv hospodariuvannia pid chas otrymannia statusu upovnovazhenoho ekonomichnoho operatora [Integral assessment of the financial condition of economic entities during the acquisition of the status of an authorized economic operator]. *Visnyk AMSU*.

Seriia: „Ekonomika”, vol. 1(51), pp. 98–105. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vamsue_2014_1_16 (accessed January 12, 2024)

2. Huzhavina I.V. (2012) Vdoskonalennia metodyky analizu ta vyznachennia finansovoho stanu pidpriemstva. [Improvement of the methodology of analysis and determination of the financial state of the enterprise] *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. Ser.: *Ekonomika*, vol. 20, pp. 110–114. Available at: <https://ecj.oa.edu.ua/articles/2013/n20/23.pdf> (accessed January 13, 2024)

3. Davydovych I.Ye. (2008) Kontroliuh: Navchalnyi posibnyk [Controlling]. Kyiv: Tsentр uchbovoi literatury, 552 p.

4. Zhydiak O.T. (2010) Finansovyi stan ta vdoskonalennia kontroliu za finansovymy pokaznykamy ahrarnoho pidpriemstva [Financial status and improvement of control over financial indicators of an agricultural enterprise]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 11, pp. 192–199.

5. Kovalchuk N.O. (2016) Finansova stiikist vitchyznianykh pidpriemstv yak peredumova yikh sta-

bilnoho funktsionuvannia [Financial stability of domestic enterprises as a prerequisite for their stable functioning]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, vol. 11, pp. 368–371.

6. Maiboroda O.V. (2018) Alhorytm intehrального otsiniuvannia finansovoho stanu pidpriemstva [Algorithm of integral evaluation of the financial state of the enterprise]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, vol. 23, pp. 269–273.

7. Moroz N.V., Blaha O.V. (2023) Finansova stiikist promyslovykh pidpriemstv Ukrainy [Financial stability of industrial enterprises of Ukraine]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. *Seriia «Ekonomika» : naukovyi zhurnal. Ostroh : Vyd-vo NaUOA, berezen*, vol. 28(56), pp. 96–101.

8. Tkachenko Ye.Yu., Fatiukha V.V., Yaryshko O.V. (2021) Finansova stiikist pidpriemstva: sutnist ta osnovy upravlinnia. *Infrastruktura rynku* [Financial stability of the enterprise: the essence and basics of management], vol. 56, pp. 129–134. Available at: http://www.market-infr.od.ua/journals/2021/56_2021/24.pdf (accessed January 12, 2024)